

Lagutskottets betänkande

1980/81:14

med anledning av motion om TV-program för utlandssvenskar

Ärendet

I betänkandet behandlas motion 1979/80:613 av Helge Hagberg (s) och Evert Hedberg (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om behovet av svenska TV-program till alla i utlandet verksamma svenskar,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag för att lösa frågan om upphovsrätten efter internationell modell.

På lagutskottets begäran har kulturutskottet yttrat sig över motionen. Yttrandet har fogats som bilaga till betänkandet.

Företrädare för Sveriges Television AB och SIF-klubben vid Sveriges Radio AB har inför utskottet redovisat synpunkter på motionsförslaget.

Allmän bakgrund

Upphovsrättsliga regler

Upphovsrättslagen (1960:729) ger skydd åt den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk. Skyddet innebär att den som skapat verket har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Så kan t. ex. vara fallet beträffande ett filmverk, där upphovsrätten kan tillkomma manusförfattare, regissör, producent, arkitekter, koreografer m. fl. Fotografierna i filmen har däremot rättighet enligt fotografilagen (1960:730) till de enskilda bildrutorna i filmen. Enligt upphovsrättslagen åtnjuter också utövande konstnärer, exempelvis skådespelare och musiker, samt radio- och TV-företag ett visst skydd (s. k. närstående rättigheter).

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl. a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former, där verk skapas i syfte att nå en konstnärlig verkan t. ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl. a. sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilmer och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla

verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag (som flera kan tänkas komma på), vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t. ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapande verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person, t. ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten t. ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket. Som framställning av exemplar anses bl. a. inspelning av verket på band eller annan anordning från vilken det kan återges.

Att framföra ett verk offentligt betyder att presentera verket för allmänheten i obeständig form, att läsa upp en dikt, spela ett musikstycke, visa en film, utsända ett verk i ljudradio eller television osv. Ett framförande är offentligt, när det sker på en plats, dit allmänheten äger tillträde. Härmed jämställs det fallet, att framförandet anordnas i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets, framför allt på en större arbetsplats (s. k. industrimusik).

Skyddet för de utövande konstnärerna har tre former, nämligen inspelningsskydd, utsändningsskydd och kopieringsskydd. Dessutom finns skydd för den utövande konstnärens ideella intressen.

Inspelningsskyddet innebär att annan inte utan den utövande konstnärens samtycke får spela in hans framförande på grammofonskiva, film eller annan anordning genom vilken framförandet kan återges.

Utsändningsskyddet innebär att den utövande konstnärens framförande inte utan hans samtycke får sändas ut i ljudradio eller TV. Skydd finns vidare mot direkt överföring vilket innebär att man inte utan den utövande konstnärens samtycke till allmänheten får förmedla ett framförande från den lokal där det sker till en annan lokal. Sådan överföring kan t. ex. ske genom kabel till allmänhet i den andra lokalen.

Kopieringsskyddet betyder att framförande som upptagits på grammofon-

skiva eller annan anordning genom vilken det kan återges inte utan den utövande konstnärens samtycke får överföras till annan sådan anordning. Detta skydd varar i 25 år från det år när upptagningen gjordes.

Beträffande radio- och TV-företag gäller att sändningarna inte utan deras samtycke får återutsändas eller spelas in. TV-sändning får inte heller utan tillstånd återges för allmänheten i biograflokal eller liknande. Vidare finns det skydd mot kopiering av inspelningar av sändningar.

Såväl det rent upphovsrättsliga skyddet som skyddet för de närstående rättigheterna är i vissa avseenden inskränkt. Bl. a. får man för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av ett verk, t. ex. spela in ett TV- eller radioprogram. Beträffande litterära och musikaliska verk är vidare spridning av exemplar av verket undantagen från ensamrätten, när verket getts ut. Härav följer att utgivna böcker, grammofonskivor och ljudkassetter fritt kan säljas, utlånas eller uthyras. Undantaget omfattar dock inte filmverk, vars upphovsmän alltså kontrollerar spridning av exemplar till allmänheten. I fråga om film, varmed jämställs inspelningar på videogram, gäller en särskild presumtionsregel nämligen att överlåtelse av rätt till inspelning av ett verk omfattar rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten, exempelvis genom att visa filmen på biograf eller i television. Musikaliska verk faller inte under presumtionsregeln.

Vad gäller programinslag i TV innebär de redovisade reglerna att om inslaget har s. k. verkshöjd så har de som bidragit till verket med en skapande insats upphovsrätt till det och Sveriges Radio saknar i princip rätt att ensam förfoga över det, om inte annat avtalats. Ett TV-inslag inspelat på videogram får således inte utan upphovsmännens tillstånd kopieras och spridas bland allmänheten utöver vad som följer av det ovan redovisade undantaget från skyddet för filmverk. Å andra sidan har inte heller upphovsmännen rätt att ensamma bestämma över hur ett inspelat program skall användas.

Handelsflottans videonät

År 1973 träffades ett avtal om allmänna tjänstevillkor för tjänstemän vid Sveriges Radio som bl. a. reglerade de upphovsrättsliga frågorna vid företaget. Avtalet föreskrev att den anställda överlät på företaget – med beaktande av bestämmelserna om upphovsrättens ideella innehåll – upphovsrätten till i tjänsten utförda upphovsrättsliga verk och prestationer för användning i företagets verksamhet. Detta gällde också i fråga om rätten till fotografisk bild. Med företagets verksamhet avsågs dels att inom eller utom landet, antingen genom företaget eller genom annan, göra framställda produkter av alla slag tillgängliga för allmänheten genom alla nu utnyttjade metoder, dels att framställa samliga de exemplar som erfordrades för denna produktion och distribution. Från den nu angivna huvudregeln gjordes undantag för vissa särskilda utnyttjandeformer. En sådan var överföring av program till videogram och fonogram för annat utnyttjande än rundradioändamål, undervisningsändamål eller för distribution till ombordanställda på

svenska fartyg.

För utnyttjanden som skedde enligt huvudregeln utgick kollektiv ersättning i form av ett årligt belopp, som fördelades mellan de anställda upphovsmännen av fackklubben vid företaget. För undantagen gällde, att ersättning skulle regleras i särskild överenskommelse mellan företaget och SIF-klubben. Till skydd för upphovsmännens ideella rätt i det praktiska programarbetet utfärdades i anslutning till avtalet en särskild instruktion. Till protokollet från förhandlingarna fogade parterna gemensamt följande anteckning.

Parterna har deklarerat sina respektive principiella ståndpunkter. Man har därvid funnit att frågan är av sådan betydelse att det väsentligaste är att åstadkomma den praktiska reglering som skett i föreliggande överenskommelse utan att därigenom frånträda sina tidigare deklarerade ståndpunkter. Dessa kan sammanfattningsvis beskrivas så att arbetsgivarparten för sin del hävdar att Sveriges Radio övertagit den anställdes upphovsrätt för allt sådant utnyttjande som med hänsyn till företagets public-service-karaktär kan tänkas förekomma i dess verksamhet. Därvid har särskilt framhållits utnyttjande av alla slag direkt eller indirekt i programverksamheten samt utbyte med och försäljning till andra radioföretag. Tjänstemannaparten å sin sida hävdar att den anställde i princip endast överlåtit föfoganderätten till Sveriges Radio att utnyttja hans verk/prestation för en sändning inom landet, samt att tillämpningen av den ideella rätten enligt upphovsrättslagen i rundradioverksamheten bör regleras i kollektivavtal.

Sedan detta avtal slutits och överenskommelser träffats med vissa andra organisationer bl. a. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) byggde Handelsflottans välfärdsråd, sedermera ombildat till Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF) successivt upp ett videonät för handelsflottan genom vilket i huvudsak program från Sveriges Radio kunde distribueras bland svenska handelsfartyg. Avtalet mellan Sveriges Radio och SIF-klubben upphörde emellertid att gälla i maj 1977. Härefter fick HKF ersätta programutbudet från Sveriges Radio med annan produktion.

År 1980 började Sveriges Radio åter leverera TV-program till handelsflottan och leveranserna fortgår alltjämt. Något nytt avtal om de upphovsrättsliga frågorna mellan TV-bolaget och de anställdas organisation har dock inte kommit till stånd.

Förhållanden i Danmark, Norge och Finland

I Danmark har de upphovsrättsliga problemen vad gäller videogramdistribution lösts avtalsvägen. Lösningen innebär att en central organisation för samtliga upphovsrättsinnehavare till danska TV-program bildats och att den från fartyg och oljeborrplattformar erhåller en viss årlig summa för fördelning mellan upphovsmännen.

Även i Finland har man valt avtalsvägen, därvid man dock endast löst mindre delar av det upphovsrättsliga problemkomplexet.

I Norge löste man år 1977 de upphovsrättsliga problemen inom Norsk Riksringkasting genom en tidsbegränsad lagstiftning, som fastslår att företagets personal inte kan motsätta sig att programmen används i videogramform för norska handelsflottan. Lagen ger även möjlighet till distribution av program till norskägda fartyg under utländsk flagg och oljeborrplattformar i Nordsjön.

Upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02)

År 1970 tillsattes en samnordisk utredning med sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige för att göra en allmän översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen, den s. k. nordiska upphovsrättskommittén. Kommittén avgav år 1974 ett delbetänkande med förslag till lagreglering av bl. a. fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet. Kommitténs förslag ledde för svensk del inte till någon lagstiftning. Nordiska upphovsrättskommittén upplöstes år 1976. I stället tillsattes åren 1976–1977 i samtliga nordiska länder utom Island nationella utredningar för översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 4 mars 1976 tillkallades för svenskt vidkommande tre sakkunniga med uppdrag att se över upphovsrättslagstiftningen m. m. Genom beslut vid regeringssammanträde den 24 februari 1977 erhöll utredningen tilläggsdirektiv. Samtidigt utökades antalet sakkunniga till fem.

De direktiv upphovsrättsutredningen fick år 1976 byggde i huvudsak på riktlinjer som Nordiska ministerrådet antagit år 1975 för en översyn av den nordiska upphovsrättslagstiftningen. I riktlinjerna pekades på att den tekniska utvecklingen ständigt frambringar nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk och att det var angeläget att de nya möjligheterna härvidlag togs till vara. Samtidigt framhölls att utvecklingen medfört att det blivit svårare för upphovsmännen att hävda sina rättigheter. Det uttalades att en allmän översyn av upphovsrätten borde göras. Vidare framhölls att det var rimligt att regelsystemet utformades på ett sätt som beaktade samhällets intressen av att upphovsrätten inte lade hinder i vägen för en önskvärd tillgång till upphovsrättsligt skyddade verk. Översynen borde avse inte bara upphovsmännens rättigheter utan också de s. k. närstående rättigheterna. I riktlinjerna uttalades vidare att särskild uppmärksamhet borde ägnas de problem av praktisk natur som uppkommer när ett verk har flera upphovsmän, en situation som blivit alltmer vanlig genom att många skyddade prestationer utförs i någon form av teamwork. Även frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden borde övervägas.

I direktiven till den svenska utredningen återgavs ministerrådets riktlinjer. Vidare framhölls bl. a. att riktlinjerna inte innebar några begränsningar såvitt avser de frågor som kan tas upp under utredningsarbetet samt att

riktlinjerna är öppna och inte innebär att några vägar avvisas för att nå de syften som avses.

I tilläggsdirektiven år 1977 görs vissa förtydligande uttalanden till ledning för det fortsatta utredningsarbetet. Uttalandena hänför sig i huvudsak till vad som anförts i riktlinjerna om vilka lösningar som bör sökas för att man skall komma till rätta med de svårigheter och nackdelar som nuvarande regler skapar. Vidare understryks betydelsen av en fortsatt nordisk rättslikhet på området.

Videogramutredningen (U 1977:05)

Videogramutredningen tillkallades år 1977 för att utreda frågan om samhällets insatser på videogramområdet. Enligt direktiven skall utredningen bl. a. pröva vissa frågor om distribution av videogram samt överväga möjligheterna till utnyttjande av Sveriges Radios program för distribution i videogramform. Härvid framhålls bl. a. att det ankommer i första hand på upphovsrättsutredningen att lösa de upphovsrättsliga problem som kan uppkomma när det gäller användningen av TV-program.

Videogramutredningen avlämnade år 1978 en promemoria (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands med förslag om en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i utlandet. I promemorian framhåller utredningen att starka kulturpolitiska skäl talar för att svenskar utomlands snarast möjligt får tillgång till ett urval av Sveriges Radios egen produktion av TV-program i videogramform. Antalet utlandssvenskar som direkt eller indirekt är knutna till svenska institutioner eller företag utomlands beräknar utredningen till omkring 50 000. Det konstateras att det finns en lång rad institutioner och företag som har intresse av distribution av svenska TV-program utomlands.

Utredningen föreslår att staten skall ta ansvaret för att svenska TV-program från etersändningsföretag inom Sveriges Radio tillhandahålls för markdistribution utomlands. Det statliga ansvaret föreslås omfatta bl. a. att

dels organisera en samhällelig funktion för central programframtagning med ansvar från programurval till leverans för kassettkopiering inkl. viss upphovsrättslig klarering.

dels samordna förhandlingar i fråga om nödvändiga upphovsrättsliga avtal samt

dels ock medverka till programmässig och distributiv samordning av samtliga användares videonät.

En förutsättning för att utredningens förslag skall kunna genomföras anges vara att man kan åstadkomma en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknar med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas.

Promemorian har remissbehandlats varvid remissinstanserna i allmänhet ställt sig positiva till förslaget och förordat att de upphovsrättsliga frågorna löses avtalsvägen. Åtskillig kritik har dock framförts mot enskildheter i förslaget.

Motionsmotivering

I motionen framhålls att svenskar som arbetar utomlands *f. n.* nästan helt saknar tillgång till information, nyhetsförmedling, kulturprogram och underhållning från den svenska televisionen. Enligt motionärerna har hitintills inte framkommit något förslag som kan lösa utlandssvenskarnas behov av svenska TV-program. Någon möjlighet till lösning av frågan avtalsvägen kan motionärerna inte se, och de anser att man därför måste pröva andra vägar. Det framhålls att de upphovsrättsliga frågorna lösts utomlands genom lagstiftning och att det kan vara dags för riksdagen att hos regeringen begära förslag om en lagstiftning som reglerar dessa frågor.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1976/77 års riksmöte väckte motionärerna i den nu aktuella motionen en motion om kassett-TV till de svenska FN-bataljonerna. I sitt av riksdagen godkända betänkande med anledning av motionen framhöll försvarsutskottet (FöU 1977/82:2) att utskottet delade motionärernas uppfattning om behovet av TV-kassetter till de svenska FN-kontingenterna. Utskottet hänvisade till att frågan om utnyttjande av TV-program var komplicerad och att för en lösning bl. a. krävdes avtal mellan berörda. Enligt försvarsutskottet var det önskvärt att det pågående arbetet inom upphovsrättsutredningen och videogramutredningen liksom de förhandlingar om distribution av TV-kassetter som pågick ledde till resultat som är positiva när det gällde att tillgodose det behov som var i fråga. Ett utredningsarbete härutöver ville försvarsutskottet inte förorda och hemställde därför att motionen skulle avslås.

Frågan om distribution av svenska TV-program behandlades vid 1977/78 års riksmöte även av kulturutskottet (KrU 1977/78:1). Med anledning av en motion om distribution av Sveriges Radios barnprogram i form av film eller videokassetter framhöll kulturutskottet att det pågick arbete såväl inom Sveriges Radio som inom särskilda utredningar med att lösa problemen på området samt att det var synnerligen önskvärt att detta arbete snabbt gav ett positivt resultat. På hemställan av kulturutskottet avlog riksdagen motionsyrkandet.

Också vid 1979/80 års riksmöte behandlade kulturutskottet frågan om TV-programmen, denna gång med anledning av motioner om tillgången till kvalitetsfilm för barn. I sitt av riksdagen godkända betänkande (KrU 1979/80:30) konstaterade kulturutskottet att det syntes vara förenat med

stora svårigheter att nå fram till överenskommelser om rätten att sprida radio- och TV-program i andra former än genom etersändning. Utskottet framhöll som mycket angeläget att alla möjligheter tas till vara att snarast komma fram till överenskommelser rörande spridning av TV-barnfilm.

Framställning från HKF

I skrivelse till regeringen den 11 november 1980 har HKF anhållit att en tidsbegränsad lag införs, som ger HKF rätt att på villkor som regeringen bestämmer utnyttja Sveriges Radios TV-inspelningar utan hinder av upphovsmännens rättigheter. Som skäl för framställningen anför HKF att det finns grundad anledning anta att de upphovsrättsliga frågorna inte skall kunna lösas på frivillighetens väg före den 28 februari 1981 samt att det finns en uppenbar risk för att leveranserna av program till HKF från Sveriges Radio åter stoppas. Enligt HKF skulle ett leveransstopp innebära ett synnerligen svårt avbräck i rådets verksamhet och i dess möjligheter att vidmakthålla vissa av statsmakterna fastlagda riktlinjer. HKF anser det vara ett allmänt samhällsintresse att förhindra en sådan utveckling.

Framställningen remissbehandlas f. n.

Utskottet

I motion 1979/80:613 yrkas att riksdagen dels som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av svenska TV-program till alla svenskar som är verksamma i utlandet, dels hos regeringen begär förslag till lösning av den upphovsrättsliga frågan efter internationell modell. Till stöd för yrkandena framhåller motionärerna att svenskar som arbetar utomlands f. n. nästan helt saknar tillgång till information, nyhetsförmedling, kulturprogram och underhållning från den svenska televisionen. Enligt motionärerna finns det ett behov för utlands-svenskarna att få tillgång till svenska TV-program. Något förslag som kan lösa frågan har hitintills inte framkommit och någon möjlighet till lösning avtalsvägen kan motionärerna inte se. De anser att man därför måste pröva andra vägar. Det framhålls att de upphovsrättsliga frågorna lösts utomlands genom lagstiftning och att det kan vara dags för riksdagen att hos regeringen begära förslag om en lagstiftning som reglerar dessa frågor.

Motionen får ses mot bakgrund av de upphovsrättsliga problem som uppkommer då inspelningar av TV-program skall användas för andra ändamål än för utsändning i etern. Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 1–3) har den som skapat ett TV-program rätt att utnyttja programmet ekonomiskt samt ett ideellt inflytande över hur och i vilka sammanhang det används, allt under förutsättning att programmet har s. k. verkshöjd. Har flera – i egenskap av exempelvis manusförfattare, regissör och tonsättare – medverkat vid tillkomsten av programmet har envar av dem

en sådan rätt. Rätten att utnyttja programmet ekonomiskt innefattar en principiell ensamrätt att göra inspelningar av programmet på exempelvis videogram och göra det tillgängligt för allmänheten bl. a. genom spridning av kopior av inspelningarna. Också utövande konstnärer, dvs. skådespelare, sångare, dansare, musiker och andra som uppträder i programmet, har en viss rätt att utnyttja programmet ekonomiskt och utöva ett ideellt inflytande över dess användning. Skyddet för upphovsmännen och de utövande konstnärerna gäller bara fysiska personer. Även Sveriges Television AB, i vars verksamhet programmet använts och eventuellt också framställts, åtnjuter emellertid ett visst skydd bl. a. mot olovliga inspelningar av utsända program och spridning av kopior av programinspelningar.

Några särskilda regler om upphovsrätt i anställningsförhållanden finns inte. Detta innebär att bestämmelserna om skydd för upphovsmän och andra rättighetsinnehavare är tillämpliga oavsett om vederbörande är anställd i TV-bolaget eller inte. Det anses emellertid att om en person anställts med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade produkter övergår upphovsrätten i viss omfattning till arbetsgivaren. I vilken mån rätten övergår är dock osäkert och kan dessutom bero på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet. En följd av upphovsrättslagen är därför att användningen av inspelade TV-program för andra ändamål än etersändning i många fall torde förutsätta att avtal om utnyttjandet träffas mellan TV-bolaget och rättighetsinnehavarna, både de anställda och övriga.

I anslutning till det anförda vill utskottet erinra om att upphovsrättslagen f. n. ses över av upphovsrätsutredningen. Enligt direktiven för utredningsarbetet bör bl. a. frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållande övervägas. Enligt vad utskottet inhämtat avser utredningen att under våren 1981 avlämna ett delbetänkande med förslag beträffande bl. a. sistnämnda fråga. Spörsmålet om användningen av TV-program för andra ändamål än etersändning berörs också av det arbete som pågår inom videogramutredningen. Denna utredning avlämnade år 1978 en promemoria, (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands, med förslag om en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i utlandet. I promemorian angavs att en förutsättning för att utredningsförslaget skall kunna genomföras är att man kan åstadkomma en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknade med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas.

Promemorian är efter remissbehandling föremål för överväganden inom utbildningsdepartementet. Enligt vad utskottet inhämtat har några sådana avtal som krävs för genomförandet av utredningens förslag ännu inte träffats.

På begäran av lagutskottet har kulturutskottet avgett yttrande över motionen. Kulturutskottet framhåller betydelsen av att utlandssvenskarna har möjlighet att på olika sätt hålla kontakt med hemlandet och följa utvecklingen där. Sett mot den bakgrunden är det enligt kulturutskottet viktigt att svenska TV-program blir tillgängliga för utlandssvenskarna i videogramform. I yttrandet hänvisar kulturutskottet till att det f. n. finns endast en kortfristig överenskommelse som möjliggör distribution av TV-program till handelsflottan och understryker angelägenheten av att det problem som motionärerna tagit upp och som alltjämt kvarstår snarast får en lösning, i första hand avtalsvägen. Någon särskild hänvändelse från riksdagen till regeringen anser utskottet dock inte nödvändig.

Lagutskottet ansluter sig till vad kulturutskottet sålunda anfört. Lagutskottet vill därjämte framhålla betydelsen av att TV-bolagets program kan utnyttjas för även andra ändamål än distribution bland utlandssvenskar. Enligt vad utskottet inhämtat pågår f. n. förhandlingar mellan TV-bolaget och de anställdas organisation om ett avtal som skall lösa de upphovsrättsliga frågorna och därmed göra det möjligt för bolaget att använda de producerade programmen på en mängd angelägna områden, exempelvis inom undervisningsväsendet och för visning på sjukhus, fängelser och liknande, liksom att utnyttja dem rent kommersiellt. Med hänsyn härtill anser utskottet att det i vart fall f. n. inte är påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida i frågan. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att frågan om en särskild lagstiftning för tillgodoseende av handelsflottans behov av TV-program aktualiserats hos regeringen genom en skrivelse från handelsflottans kultur- och fritidsråd. Skrivelsen remissbehandlas f. n.

På grund av det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motion 1979/80:613.

Stockholm den 31 mars 1981

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m)*, Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margareta Gard (m), Stina Andersson (c), Olle Grahn (fp), Ingrid Segerström (s) och Göran Allmér (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Kulturutskottets yttrande*Bilaga***1980/81:2 y****med anledning av motion om TV-program för utlandssvenskar***Till lagutskottet*

Lagutskottet har den 12 februari 1980 beslutat inhämta kulturutskottets yttrande över den av Helge Hagberg (s) och Evert Hedberg (s) väckta motionen 1979/80:613 om TV-program för utlandssvenskar. I motionen yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om behovet av svenska TV-program till alla i utlandet verksamma svenskar.

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag för att lösa frågan om upphovsrätten efter internationell modell.

Syftet med de båda motionsyrkandena är att de många svenskar som vistas utomlands i viktiga uppdrag för Sverige eller det land där de upphåller sig skall få möjlighet att ta del av de svenska TV-programmen. För handelsflottans del har denna möjlighet tidigare funnits genom ett särskilt avtal med Sveriges Radio som gällde fram till maj 1977. men numera är svenskar i utlandet enligt motionärerna nästan helt utan möjlighet att se dessa program.

Såvitt gäller handelsflottan motsvarar det sist redovisade uttalandet inte längre det för dagen aktuella läget. Mellan Handelsflottans kultur- och fritidsråd och vederbörande fackliga organisation har nämligen träffats vissa överenskommelser som rent praktiskt lett till att svenska TV-program för närvarande tillhandahålls handelsflottan. Detta gäller dock endast för en begränsad övergångstid. I hur läget blir därefter beror på fortsatta förhandlingar.

Yrkandena i motionen innebär att riksdagen bör ansluta sig till motionärernas uppfattning att det är angeläget att den angivna frågan får sin lösning. Eftersom det inte av motionärerna bedöms vara möjligt att nå en lösning avtalsvägen bör riksdagen vidare, enligt motionärerna, dels uttala sin anslutning till uppfattningen att de upphovsrättsliga frågorna bör lösas genom lagstiftning, dels hos regeringen begära förslag till dylik lagstiftning efter internationell modell.

Kulturutskottet får med anledning av motionen först erinra om att det problem som föranlett yrkandena i motionen ligger inom ramen för de utredningsuppdrag som lämnats dels videogramutredningen, dels upphovsrättsutredningen. Vad beträffar den förstnämnda utredningen har den i promemorian (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands föreslagit en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i utlandet.

Utredningen anser att starka kulturpolitiska skäl talar för att svenskar utomlands snarast möjligt får tillgång till ett urval av Sveriges Radios egen produktion av TV-program i videogramform.

Antalet utlandssvenskar som direkt eller indirekt är knutna till svenska institutioner eller företag utomlands beräknar utredningen till omkring 50 000. Det konstateras att det finns en lång rad institutioner och företag som har intresse av distribution av svenska TV-program utomlands.

Utredningen föreslår att staten skall ta ansvaret för att svenska TV-program från etersändningsföretag inom Sveriges Radio tillhandahålls för markdistribution utomlands. Det statliga ansvaret föreslås omfatta bl.a. följande

- att organisera en samhällelig funktion för central programframtagning med ansvar från programurval till leverans för kassettkopiering inklusive viss upphovsrättslig klarering.

- att samordna förhandlingar i fråga om nödvändiga upphovsrättsliga avtal samt

- att medverka till programmässig och distributiv samordning av samtliga användares videonät.

En förutsättning för att utredningens förslag skall kunna genomföras anges vara att man kan åstadkomma en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknar med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas.

Videogramutredningens promemoria har varit på remiss, men någon åtgärd för genomförande av den föreslagna försöksverksamheten har inte vidtagits av regeringen. Utredningens arbete beräknas bli slutfört våren 1981.

Frågan om distribution av TV-program på annat sätt än genom etersändning har tidigare berörts av kulturutskottet. I betänkandet KrU 1977/78:1 erinrade utskottet sålunda om att det både inom Sveriges Radio och inom särskilda utredningar pågick ett arbete med att lösa de besvärliga problem som är förknippade med frågan om utnyttjande av radio- och TV-program för distribution på annat sätt än via etern. Utskottet framhöll att det var synnerligen önskvärt att detta arbete snabbt gav resultat.

I samband med sin behandling av frågan om tillgång till kvalitetsfilm för barn konstaterade utskottet vidare i betänkandet KrU 1978/79:30 att det syntes vara förenat med stora svårigheter att nå fram till överenskommelser om rätten att sprida radio- och TV-program i andra former än genom etersändning. Utskottet framhöll som mycket angeläget att alla möjligheter tas till vara att snarast komma fram till överenskommelser rörande spridning av TV-barnfilm.

Utskottet vill nu med anledning av motionen framhålla betydelsen av att utlandssvenskarna har möjlighet att på olika sätt hålla kontakt med

hemlandet och följa utvecklingen där. Sett mot den bakgrunden är det viktigt att svenska TV-program blir tillgängliga för utlandssvenskarna i videogramform. Som framgått av det föregående finns det för närvarande såvitt gäller TV-bolagets program endast en kortfristig överenskommelse som möjliggör detta för handelsflottans del. Utskottet vill understryka angelägenheten av att det problem som motionärerna tagit upp och som alltjämt kvarstår snarast får en lösning, i första hand avtalsvägen. Någon särskild hänvändelse från riksdagen till regeringen i denna fråga anser utskottet dock inte nödvändig.

Stockholm den 6 november 1980

På kulturutskottets vägnar

GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Karl-Eric Norrby (c), Åke Green (s), Tyra Johansson (s), Ingrid Diesen (m), Lars-Ingvar Sörenson (s), Olle Eriksson (c), Hans Alsén (s), Lars Ahlmark (m), Catarina Rönnung (s), Anna Eliasson (c), Kerstin Andersson i Kumla (s), Bertil Hansson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Börje Stensson (fp).

